

Apus de soare

Barbu Ștefănescu Delavrancea

Accentuarea interesului pentru trecutul național, sub influența ideologiei pașoptiste, conduce și în domeniul dramaturgiei la depășirea unor etape a căutărilor (reprezentate de încercările lui Gh. Asachi, N. Istrati, M. Șoimescu, Al. Depărățeanu în prima jumătate a secolului al XIX-lea), ca primă izbândă a genului impunându-se în 1867 drama lui B.P. Hașdeu, Răzvan și Vidra. Pe drumul deschis acum vor pași în anii următori Vasile Alecsandri, cu Despot-Vodă (1880), Al. Davila, cu Vlaicu-Vodă (1902), B. Șt. Delavrancea, cu Apus de soare (1909). Din istoria națională autorii vor extrage modele și semnificații pentru contemporaneitate. Ecoul evenimentului de la 1877 încă stăpâna conștiința românească la începutul veacului nostru, așa încât personalitatea lui Ștefan, domnitorul ales de Delavrancea în Apus de soare, reprezintă răspunsul ideal pentru preocuparea de consolidare a independenței naționale, evidențiind totodată mândria unui neam care știe să-și prețuiască eroii.

Istoria Moldovei este urmărită de autor în etape succesive într-o trilogie care pleacă de la vremea lui Ștefan cel Mare, în Apus de soare, continuă cu domnia lui Ștefăniță în Viforul și se încheie cu cea a lui Petru Rareș, în Luceafărul. În acest triptic, Apus de soare rămâne o adevărată capodoperă a dramei romantice românești, anunțând chiar - prin complexitatea eroului, prin problematica profund umană - orientări ulterioare ale teatrului modern. Sunt evidente sursele folosite în dimensiunea legendară a eroului, dar informațiile legate de personajele istorice și de evenimentele timpului sunt culese din Letopisețele moldovenești publicate de M. Kogălniceanu, din Cronica românilor și a mai multor neamuri de Gh. Șincai, din cartea lui C. Esarcu, Ștefan cel Mare, Documente publicate în arhivele Veneției, sau din contribuțiile istoricilor contemporani, ca B.P. Hașdeu și N. Iorga.

Metafora din titlu conotează echivalența morții lui Ștefan cu apusul soarelui Moldovei.

Structurată în patru acte, drama prezintă într-o gradație ascendentă evoluția unui conflict politic între domnul autoritar și câțiva boieri care plănuiesc încălcarea hotărârilor testamentale ale lui Ștefan, dar, concomitent, evidențiază un conflict interior generat de limitele ființei umane, de confruntarea spiritului cu bătrânețea și boala. Eroicul nu este deci domeniul absolut al dramei și nu eclipsează problematica general umană.

Subiectul cunoaște momentele specifice: expoziția, în actul I - în cetatea Sucevei, învăluită în lumina toamnei, personaje feminine surprinse în îndeletniciri casnice, evocă personalitatea lui Ștefan, care va apare ulterior însoțit de boierii credincioși; intriga, în actul al II-lea - dezvăluirea complotului celor patru boieri; desfășurarea acțiunii care adâncește conflictele până la punctul culminant din actul al III-lea - împlinirea voinței lui Ștefan prin înscăunarea lui Bogdan, tensiunea deosebită a momentului fiind accentuată de o natură dezlănțuită: vorbele domnitorului se însoțesc cu tunetele, iar figura îi este aureolată de lumina fulgerului; deznodământul, în actul al IV-lea - pedepsirea paharnicului Ulea și trecerea în odihna veșnică a domnitorului Moldovei, cu numele țării pe buze.

Personajul central, cu o psihologie complexă (conducătorul, părintele, bătrânul fiind ipostazele sale alternative) se conturează inițial prin replicile celorlalte personaje; perspectiva este a unei colectivități profund atașate domnitorului.

Autocaracterizările sunt numeroase, culminând cu acea prezentare a politicii sale interne și externe, subliniind permanent identitatea voinței țării cu aceea a domnitorului. Pe alocuri, un umor discret convertește tonul grav.

Puternicul, viteazul, nemuritorul voievod este dublat permanent de bătrânul bolnav, de omul care are conștiința limitelor sale. Remarcăm că aureola eroului nu-și diminuează strălucirea prin trimiterile la o condiție umană precară, care dimpotrivă, îi asigură autenticitate, depășind astfel schematismul personajului realizat de V. Alecsandri în *Dumbrava Roșie*.

Faptele sunt puține, dar luminează același sentiment al iubirii de țară: grija pentru viitorul Moldovei prin asigurarea unui urmaș demn. Într-un efort suprem, Bogdan este încoronat; rana de la picior îi este arsă și Ștefan suportă cu bărbăție durerea; Ulea este ucis.

Antiteza contribuie la individualizarea personajului, căci patriotismul domnitorului se conturează, în opoziție cu interesele meschine ale boierilor potrivnici, iar vigoarea și duritatea sa sunt mai evidente în vecinătatea blândeii doamnei Maria. De asemenea, comportamentul necruțător cu boierii necinstiți și se opune duiosia relației cu cei apropiați.

Natura este și ea invocată în scopul iluminării eroului central; săgețile privirilor către grupul lui Ulea se amplifică în fulgerele de afară, tunetul vorbelor se contopește cu cel ce însoțește ploaia, conferind personajului dimensiuni hiperbolice. Furtuna din sufletul său este preluată de natură, ceea ce duce la potențarea sentimentelor eroului. Drama își justifică apartenența la romantism nu numai prin apelul la istoria națională, prin personajul excepțional sau prin stilul retoric, dar și prin elementele de legendă, prin prezența în conștiința personajelor a credințelor populare care creează o atmosferă fantastică ce amintește de Ibsen.

George Călinescu sintetiza astfel considerațiile sale asupra dramei lui Delavrancea: "o capodoperă a dramaturgiei poetice și oratorice și nu mai puțin o dramă de observație a tipicului, singura din literatura noastră în care toate aceste aspecte se unesc prin armonie". (Istoria literaturii române de la origini și până în prezent).